

KURTË TËRNAVA BASHKËLUFTËTAR I IDRIZ SEFERIT

Kurtë Tërnavë u lind në vitin 1840 në fshatin Tërnavë të Preshevës në një familje me tradita patriotike dhe ra trimërisht në betejën e Grykës së Kaçanikut në vitin 1910 kundër forcave të Shefqet Turgut Pashës. Kurta ishte djali i Avdisë dhe Zyhrasë. La pas një trashëgimtar të vetëm, Shabanin, të cilin e trashëgoi Ahmeti. Familja e Kurtës rrjedh nga fisi Gash i Tërnavës së Preshevës ku ka jetuar me shekuj. Veteranët e kujtojnë atë si atdhedashës të flakët. Sipas kujtesës së nipit të tij Ametit, të të afërmeve dhe të tjerëve që e kanë njohur, Kurtën e karakterizonin vetëpërmbytja, urtësia dhe durimi. Me shokë ishte i përzemërt dhe e spikaste solidarizimi me gjithë ata që ishin në rrezik jete.¹ Kurta u kalit në gjiun familjar. Mësoi shumë nga odat e burrave ku flitej për bëmat e trimave të dheut që kurdoherë i kishin dalë zot vendit, ku dënohej tradhtia, përbuzeshin ligësitë, etj.²

Në moshën 22-vjeçare nga autoritetet osmane Kurta u rekrutua detyrimisht si nizam, ku shërbeu afro 5 vjet, duke luftuar nëpër fushëbeteja të ndryshme në të cilat u shqua për trimëri e guxim, që ishte shkak që më pas ai

¹ Shënime të mbledhura në vitin 1970 nga i nipi i Kurtës, Ahmeti (1896-1973).

² Shaban Braha, *Idriz Seferi*, Tiranë, 1981, f. 9.

të rekrutohet edhe disa herë në radhët e redifëve (ushtarëve rezervë). Gjatë kohës së shërbimit ushtarak u njoh me një moshatar nga Shurdhanët e Rekës së Karadakut i quajtur me emrin Nezir, me të cilin do të vazhdojë miqësinë gjithë jetën. Neziri zaten edhe e njohu Kurtën me kreshnikun e Karadakut- Idriz Seferin.³ Në moshën 40-vjeçare bashkëfshatarët e zgjodhën anëtar të Islihatit-Këshillit pleqërues, i cili pajtonte gjaqet e ngatërresat. E gjithë kjo bëhej në funksion të ruajtjes së unitetit kombëtar. Kurta do të jetë ndër veprimtarët më aktivë të atij Këshilli, meqë mësoi mirë se armiku për të përçarë popullin tonë nuk përdori vetëm asqerinë e zaptijet, por edhe intrigat e hasmëritë. Kështu ai do të nxjerrë mësimin se pa bashkimin e të gjithë shqiptarëve nuk mund të luftohej as armiku në vatër, e as armiqhtë e tjerë që përgatiteshin të zëvendësonin robërinë osmane në truallin shqiptar.⁴

Aksioni i parë i armatosur dhe i organizuar nga Idriz Seferi e Kurtë Tërnavë u bë në maj të vitit 1875 kundër Hysen Ferës, çaushit famëkeq osman, që prej kohësh po ushtronte dhunë e terror në katundet ndërmjet Preshevës dhe Bujanocit. Përleshja midis luftëtarëve të çetës së Idrizit e Kurtës dhe xhandarëve të çaushit⁵ Hysen Fera⁶ u zhvillua në afërsi të fshatit Bilaç

³ Si shënimi 1.

⁴ Shënimet janë marrë nga Hasan Saliu i fshatit Tërnavë (1894-1976).

⁵ Dr. Ramiz Abdyli, *Idriz Sefri-Gjeneral i ushtrisë popullore*, Veprimi, nr. 1, Preshevë, 1992, f. 12; Dr. Femi Rexhepi, *Kontributi i Idriz Seferit në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare*,

të Bujanocit, te Guri i Zi.⁷ Në këtë përleshje të pabara-bartë ku forcat armike kishin epërsi të madhe në njerëz dhe në armatim, u vranë dy bashkëluftëtarë të Idrizit e Kurtës: Kurtë Seferi dhe Selim Jaha i Seferit.⁸ Luftëtarët e tjerë ia dolën të tërhiqen në saje të mbrojtjes së sigurt dhe sakrificës së Idrizit e Kurtës. Në përleshje e sipër Idrizi u plagos në kokë, kurse çaushi në këmbë. Për mungesë municioni Idrizi e Kurta do të kapen nga xhandarët osmanë dhe së pari dërgohen për t'u mjekuar në spitalin e Vrajës, ku Idrizit nuk ia heqin plumbin të cilin në kokë do ta mbajë deri në vdekje. Më pastaj dërgohen në burgun e Nishit, ku iu shqiptohet dënimi me nga 16 vjet burgim të rëndë. Pas ankesës, instanca më e lartë gjyqësore e Stambollit këtë dënim ua zëvendësoi me 101 vjet. Me rastin e shqiptimit të dënimit Idrizi dhe Kurta e pyesin gjykatësin : "Është ky dënim i Zotit apo i sulltanit". Pasi marrin përgjigjen se ky ishte vullneti i sulltanit për padëgjueshmëri, Idrizi me Kurtën, duke qeshur i përgjigjen: "Ky vendim nuk mund të jetë fuqiptotë dhe i qëndrueshëm", ndërkaq përfaqësuesi i gjykatës osmane ua kthen me zemërim se

Gjurmime albanologjike, seria e shkencave historike, nr. 23, Prishtinë, 1993, f. 103; Shaban Braha, *Idriz Seferi*, Tiranë, f. 17; Sadullah Brestoveci, *Idriz Seferi - Kreshniku i Karadakut*, fepton, Rilindja, 16 janar 1970, f. 13.

⁶ Hysen Ferra është i lindur në Karaçevën e Poshtme. Shënimet janë marrë nga Idriz Duraku, Breznice (1914-1992).

⁷ Guri i Zi gjendet në territorin e trekufirit: në perëndim fshati Desivojë, në lindje fshati Suharnë dhe në jug fshatrat Priboc e Zarbiçë, si shën. 6.

⁸ Si shënimi 5.

“çfarë koke paskeni, ju shpejt do të përfundoni në Arnaut pazar” (vendi ku ekzekutoheshin shqiptarët).⁹

Me të kuptuar për rritjen e dënimit, edhe pse në moshë, nëna e Kurtës, Zyhrija, shkon për ta vizituar atë në burgun e Nishit. Pasi çmallet me të birin, i jep zemër dhe e këshillon të mbahet i fortë, të mos përkulet para asnjë sprove, se një ditë do t’i vijë fundi edhe kësaj. Dhe, shpresa e nënës u realizua pas tri vjetësh, por tani ai ishte në gjendje të rëndë shëndetësore.¹⁰ Në burgun e Nishit osmanët kishin krijuar një regjim të rreptë torturash për të thyer qëndresën e Idrizit, Kurtës e të patriotëve të tjerë. Të dënuarit i mbanin të uritur, të etur dhe në kushte që e bënë jetën të papërbalueshme.¹¹

Ishte viti i tretë i mbajtjes në burg, njëherësh edhe ditët e fundit të qëndrimit të Kurtës atje, pasi pozita ndërkombëtare e Perandorisë Osmane po keqësohej. Anglia dhe Franca përpiqeshin ta mbanin në këmbë Perandorinë e dobësuar Osmane dhe të shtonin ndikimin e tyre në territoret e saja, kurse Rusia dhe Austro-Hungaria ishin për shembjen e saj. Në të njëjtën kohë, monarkitë ballkanike, Serbia dhe Mali i Zi, po vepronin politikisht dhe ushtarakisht për të copëtuar trojet shqiptare në ç’aspekt kishin edhe përkrahjen e Rusisë.¹²

⁹ Fehmi Rexhepi, *Kontributi i I. Seferit në L. K. SH*, Gjurmime albanologjike, seria e shkencave historike, nr. 23, Prishtinë, 1993, f. 104, dhe si shënim 1.

¹⁰ Si shënim 1.

¹¹ Si shënim 2, f. 20.

¹² Grup autorësh, *Historia e Popullit Shqiptar për shkollat e mesme*, Prishtinë, 1996, f. 149.

Më 24 prill 1877 Rusia i shpall luftë Perandorisë Osmane, gjë që thelloi edhe më shumë Krizën lindore. Në luftën ruso-osmane Serbia e Mali i Zi menjëherë u rreshtuan në anën e Rusisë me qëllim që të realizojnë aspiratat ekspansioniste ndaj trojeve etnike shqiptare. Luftimet serbo-osmane u zhvilluan në viset shqiptare të Sanxhakut të Nishit, që i takonin Vilajetit të Kosovës. Si rezultat i dhunës, terrorit, masakrave dhe gjenocidit të ushtrisë serbe ndaj shqiptarëve autoktonë me qindra e mijëra shqiptarë u detyruan të braktisin vatrat e tyre shekullore, duke u vendosur si refugjatë në brendi të Vilajetit të Kosovës e më gjerë.¹³ Këto rrethana lufte bënë që nga burgu i Nishit të lirohen të burgosurit. Kështu, Idriz Seferi e Kurtë Tërnavë pas tri vjet vuajtjeje të dënimit u kthyen në shtëpi. Kurta gjeti e nënën në gjendje të rëndë shëndetësore, e cila pas disa muajsh vdes, ndërsa në kujtesën e tij do të mbesin të pashlyera dhe bindëse fjalët gjatë vizitës që i kishte bërë ajo në burgun e Nishit. Pas daljes nga burgu Kurta nuk ishte në gjendje të mirë shëndetësore. Kjo ishte pasojë e vuajtjeve dhe keqtrajttimeve në burg, andaj edhe veprimtaria e tij pushoi për një dy vjet.¹⁴ Kur Fuqitë e Mëdha në Berlin vendosën që trojet shqiptare t'ia jepnin Serbisë e Malit të Zi, shqiptarët kundërshtuan duke u përgjigjur me rezistencë të armatosur për mbrojtjen e Plavës dhe të Gucisë. Lëvizjes së rezistencës iu bashkuan rreth 7 mijë vullnetarë shqiptarë të udhëhequr

¹³ *Po aty*, f. 150.

¹⁴ Si shënimi 1.

nga Shtabi i Lidhjes Shqiptare. Luftimet që filluan më 8 janar 1880 ishin të përgjakshme dhe vazhduan për tri ditë radhazi. Me atë rast ushtrive malazeze u kishin shkaktuar disfatë e Mali i Zi sërish kishte kërkuar mbështetje te Fuqitë e Mëdha.¹⁵ Në këto luftime morën pjesë edhe Kurtë Tërnavë dhe Sali Shabani me 100 trima nga Karadaku i Preshevës,¹⁶ të dërguar nga Idriz Seferi. Kjo pjesëmarrje pasqyrohet edhe në vargjet e këngës popullore:

... “Kurtë Tërnavë n’kaparan,
n’Cernagorë po ban danam!
Kah je kon’, more Bislim?
Mbyta shkaun t’gjallë në Lim!...”¹⁷

Pas luftës së Plavës e Gucisë Kurta me bashkëluftetarë kthehet në vendlindje ku deri në vdekje vazhdon aktivitetin e tij për çështjen kombëtare.¹⁸ Kurtë Tërnavë bashkëpunoi edhe me shumë atdhedashës, ndër të cilët me Mulla Sinan Maxheren, duke bërë rezistencë kundër komitëve serbë në Kodër të Bujashkave.¹⁹ Bashkëluftetarët e Kurtës nga fshati Tërnavë: Xhemail Arifi (mëhalla e Gaxhajve), Ali Shabani (mëhalla e

¹⁵ Si shënimi 12, f. 162; Grup aut., *Historia e Popullit Shqiptar II*, Prishtinë 1969, f. 149.

¹⁶ Si shënimi 1 dhe 4.

¹⁷ Shaban Braha, *I. Seferi*, f. 36.

¹⁸ Si shënimi 1 dhe 4.

¹⁹ Rexhep Selimi, *Kontributi i Mulla Sinan Maxheres në L. K. SH*, Zgjimi, nr. 8, Preshevë, 1997, f. 14.

Jakupajve), Selman Salju etj. ishin pjesëmarrës në luftimet e Grykës së Kaçanikut në prill të vitit 1910 dhe dëshmuar për vdekjen e Kurtës në ato luftime.²⁰ Bashkëpunimi i denjë i Kreshnikut të Karadakut-Idriz Seferit, dhe Kurtë Tërnavës nga aksioni i parë i vitit 1910 më vonë solli lidhjen e miqësisë me martesën e vajzës së të vëllait, Hanës, me Faredinin e familjes së Kurtës. Kjo lidhje martesore ndikoi që Idrizi të ishte i pranishëm në fshatin Tërnavë, prandaj edhe ndikimi i tij në këtë mjedis solli organizimin dhe pjesëmarrjen e një numri të vullnetarëve në luftimet e Grykës së Kaçanikut më 1910.²¹

Shembëlltyra e Kurtës do t'u shërbejë brezave të ardhshëm si simbol për mbrojtjen e të drejtave kombëtare, për flijimin personal për t'u çliruar nga robëruesit.

²⁰ Shënime janë marrë nga Xhemal Arifi i Tërnavës në vitin 1970.

²¹ Shënime nga i biri i I. Seferit, Ramizi, dhe si shënimi 4.